

Lisa 4. Kaasamise käigus esitatud märkuste arvestamise tabel

Nr	Ettepaneku esitaja	Ettepanek/avaldus	Arvestamise ja arvestamata jätmise selgitus
1	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	1. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (edaspidi MKM) tervitab raamprogrammi eelarve kasvu, eriti mis puudutab kolmandat sammast ning Euroopa Innovatsioonnõukogu (EIC) eelarvet. Tänapäev EIC Kiirendi edukuse protsent on langenud alla 5%, mis ei ole kindlasti aktsepteeritav, kui EIC ja selle Kiirendi meede peaks olema Euroopa Horisondi lipulaev ning tagama, et Euroopa konkurentsivõime kasvab läbi uute (süvatehnoloogia) ettevõtete kasvu. Meie ettepanek oleks kolmanda samba eelarvet veelgi suurendada vähemalt võrdseks esimese samba eelarvega.	Mitte arvestatud Raamprogramm on suunatud eelkõige teadusuuringutele, ja võrreldes käesoleva perioodiga on ettepanekus EIC eelarve osakaal programmis oluliselt kasvanud. Innovatsiooni rahastatakse täiendavalt ka teistest fondidest.
		2. Samuti tervitame ettepanekuid kogu taotlemise ja rahastamise osas lihtsustuste sisse viimist sh kindlasummaliste maksete (<i>Lump Sum</i>) kasutamist. Oluline, et kindlasummaliste maksete rakendamine võimaldaks ka liikmesriikidel samadel tingimustel projekte kaasrahastada. Üldise grupierandi määrus võimaldab samadel alustel kaasrahastada partnerlusi, Teaminguid ja kvaliteedimärgise saanud projekte, samas liikmesriikide teadlikkus ja oskus neid erisusi rakendada on madal. Juhul, kui uues raamprogrammis plaanis täiendavaid tegevusi, mis nõuavad/võimaldavad liikmesriikide kaasrahastust, tuleks vaadata ka üle vastavad riigiabi reegli erandid, et rahastus saaks toimida raamprogrammis kokkulepitud reeglite alusel.	Arvestatud osaliselt. Toetame lihtsustusi. Riigiabi ei ole raamprogrammi teema.
		3. Lihtsustuste osas olulisel kohal ka taotluste ja aruannete mahu vähendamine. Seejuures on olulised kaks aspekti. Taotluste mahu vähendamise juures tuleb säilitada põhimõte, et taotluse hindamise jaoks oluline info peab jääma taotluse põhiossa, mitte mahu vähendamine ei	Teadmiseks võetud.

	<p>saavutata olulise info liigutamisega lisadesse. Teiseks tuleb silmas pidada tehisaru arengut, mida juba täna paljud taotlejad oma taotluste ja aruannete koostamisel kasutavad ning teisalt kasutusel ka taotluste läbivaatamisel ja hindamisel. Seega ootame ettepanekuid Euroopa Komisjonilt, kuidas tehisaru areng kogu lihtsustamise ettepanekute väljatöötamisse arvesse võetakse ning kas taotluste koostamine, hindamine ja hilisem aruandlus vajaks üldse põhimõttelist muudatust.</p>	
	<p>4. Tulenevalt julgeolekuolukorrast ja ka Eesti riigi prioriteetidest, toetame laialdasemalt kahese kasutusega (<i>dual use</i>) tehnoloogiate arendamist ja toetamist raamprogrammis. Kuna tegu on spetsiifilise sektori/valdkonnaga, siis on oluline, et raamprogrammi (ja konkurentsivõimefondi) üleselt luuakse selge arusaam, mis on valdkonna peamised väljakutsed ja vajadused ning nendele vastukaaluks kujundatakse selge väärtuspakkumine, tagamaks ressursside tõhusa kasutamise.</p>	Arvestatud
	<p>5. MKM vaatest järgmise raamprogrammi puuduseks on asjaolu, et enamjaolt sisaldab ettepanek Euroopa Horisondi instrumente ja sekkumisi, samas konkurentsiraportite järeldus on, et vaja on suuremaid muudatusi ja võtta rohkem riske. Uute elementidena on käsitletud vaid EIC ARPA/DARPA laadseid tegevusi, mille piloot on juba 2026. a EIC tööprogrammi. Raamprogramm peaks ühepoolt olema liikmesriikidele eeskujuks muutuste osas, teisalt võiks sisalda suuremat valmisolekut riskida ja eksperimenteerida uute sekkumiste näol, mida üksik liikmesriik ei oleks valmis tegema (kuna peavad tagama oma riigi teadlastele ja ettevõtjatele nõ baasinstrumentide olemasolu). Eriti oleks vaja uuendusi I samba osas, et rohkem alusteadust jõuaks rakendusteni ja majandusliku kasuni.</p>	<p>Mitte arvestatud. Raamprogrammi ettepanek sisaldab ka muid muudatusi lisaks EIC-le võrreldes käesoleva raamprogrammiga, nii horisontaalse iseloomuga (nt dual-use), kui ka iga samba siseseid uuendusi.</p>
	<p>6. Leiame, et teise samba tegevustel peaks olema selgemat fookused ning tegelema konkurentsivõime kitsaskohtadega. Seega, esiteks teise samba tegevused peaks alustama tehnoloogia valmiduse tasemelt 3/4 (mitte toetama alusuuringuid), tagamaks, et tegevustel ja projektidel oleks algusest peale</p>	<p>Mitte arvestatud. II sambas koonduvad mitmekesised tegevused ja üle samba TRL</p>

		<p>selge rakenduslik väärtus ja rakendaja olemas. Teiseks, oluline on määrata ära, millise tööstuse/ettevõtluse konkurentsivõimet soovitakse tõsta. Suuremahuliste koostööprojektide puhul on enamasti juhtrollis suurettevõtted ja -tööstus, mistõttu palju Horisondi vahenditest liigub samadele toetuse saajatele raamprogrammist raamprogrammi. Kui EL poliitiline eesmärk on rohkem väike ja keskmise suurusega ettevõtte (VKEde) kasvu ja koostööd, peaks instrumendid olema ka vastavalt sihistatud või siis instrumentides eristatud suurte ja võimekate toetamine (mis koostööprojektide näol tekitab piisava kuhjumise ja spillover efekti) ning VKEdele, kus nad saavad olla juhtrollis ning läbi koostöö oma võimekust arendada.</p>	<p>piirang ei ole põhjendatud. II sambas on ettenähtud tihe koostöö konkurentsivõime fondiga ning oodata on ettevõtluse osalust ootavate partnerluste algatused. Ettevõtete toetamise raskuskese on III sambas.</p>
		<p>7. MKM uues raamprogrammis missioonide jätkamist ei toeta. Senine missioonide piloodi kohta pole selgelt toodud nende mõju ja tulemusi või põhjendatud, miks selline instrument on vajalik ja kuluefektiivne. Juhul, kui Euroopa Komisjon soovib missioonide ettepanekuga edasi liikuda, siis oleks vaja esmalt selline analüüs läbi viia (Euroopa Komisjon viis 2023. a läbi esmase hindamise, kuid see oli meie hinnangul liiga vara, et sisuliselt hinnata).</p>	<p>Arvestatud</p>
		<p>8. Lõpetuseks tehnilisem kommentaar aga hetkel raamprogrammi ettepaneku EIC osas (artikkel 16) toob välja konkreetsed instrumendid. Kuigi sõnastatud pehmelt („<i>EIC may in particular provide the following types of support</i>“), siis tundub selline detailsuse aste võrreldes teiste ebaproportsionaalne (ERC puhul ei tooda erinevad granditüüpe välja) ning tõstatab küsimusi, kas täiendavate instrumentide lisamine (või mõne lõpetamine) nõuaks käesoleva määruse muutmist.</p>	<p>Teadmiseks võetud Sõnastus on piisavalt paindlik. EIC tegevust on võimalik toetada ka teistest fondidest.</p>
2	Regionaal- ja Põllumajandusministeerium	<p>Tervitame Euroopa Komisjoni lähenemist, et järgmine raamprogramm saab olema lihtsam, kiiremini reageeriv ja paindlikum ning vähendab osalejate halduskoormust.</p>	<p>Teadmiseks võetud</p>
		<p>Peame samuti väga oluliseks partnerluste arvu vähendamist ning partnerluste lihtsustamist nii tegevuste kui organisatsioonilise poole pealt. Leiame, et</p>	<p>Arvestatud</p>

		kõikide partnerluste heakskiitmine peaks aga toimuma üheaegselt raamprogrammi alguses. Partnerluste erinev algusaeg tekitab liikmesriikidele liigset ja ebavajalikku halduskoormust ning ei võimaldaks nendes osalemist parimal viisil planeerida.	
		Eelnõudest ei selgu, milliseks kujunevad uues raamprogrammis partnerluste tüübid. Vajab selgitamist, milline hakkab olema liikmesriikide roll uut tüüpi partnerlustes, millised saavad olema nende partnerluste tegevused ning kuidas hakkab toimuma partnerluste valik.	Teadmiseks võetud Eelnõud on kirjas kolme tüüpi partnerlused: programipõhised, TFEU art 1895 ja art 187 põhised. Otsustusprotsesside kohta on eraldi seisukoht liikmeriikide kaasamise kohta.
		Toetame avatud teemade põhist lähenemist, mis pakuvad taotlejatele rohkem vabadust lahenduste valikul oodatavate tulemuste saavutamiseks. Loobumine teadus- ja innovatsioonitegevuste (RIA) ja innovatsioonitegevuste (IA) eristamisest annab samuti enam paindlikkust.	Arvestatud
		Meetmed, mis edendavad kõrghariduse, teadusuuringute ja innovatsiooni ning ettevõtluse (knowledge triangle) sidustamist, on Euroopa Liidu konkurentsivõime tõstmise eesmärkidega väga heas kooskõlas.	Teadmiseks võetud
		Näeme positiivsena, et eelnõu kohaselt on kavas toetada teadus- ja arendustegevust ning innovatsiooni peaaegu kõikidel TRL tasemetel. Rõhutame, et Euroopa Liidu konkurentsivõime tõstmise seisukohalt on oluline tegeleda tasakaalustatult nii alus- ja rakendusteadusega kui innovatsiooniga. Ettepaneku tekstist aga ei selgu, kas ja kuivõrd on plaanis seada meetmeid teadmussiirdeks, et ergutada teadusprojektide tulemuste laiemat kasutuselevõttu ühiskonnas.	Teadmiseks võetud
		Peame oluliseks, et uus raamprogramm pööraks enam tähelepanu oma karjääri alguses olevate teadlaste kaasamisele ja seeläbi teadlaste järelkasvule Euroopa Liidu konkurentsivõime kontekstis.	Arvestatud Kajastub FP10 raamseisukohtades
		Tervitame ühekordse makse (lump-sum) kasutuselevõttu vaikimisi	Arvestatud

		<p>rahastusvormina. Juhime aga tähelepanu, et sellega kaasneb oluliselt suurem planeerimise vajadus ning kasvab eelarveprobleemidega seotud ebaõnnestumiste risk projektide jaoks, kus teaduslik ebakindlus on kõrge.</p>	
		<p>Kasumit taotlevate ettevõtete maksimaalne toetuse määr (kuni 70%) võib vähendada potentsiaalsete Eesti tööstuspartnerite (nt puidutööstus, energeetika) motivatsiooni ja võimekust konsortsiumides osaleda. Seetõttu leiame, et kasutada võiks sektoripõhist paindlikkust, nt kõrgemad määrad pilootfaasis ja/või eritingimused väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele.</p>	<p>Teadmiseks võetud Regulatsioonis valdkonnapõhiste erisuste tegemine ei ole põhjendatud detailsus. Voorude tasemel tingimused lepatakse kokku tööprogrammide tasemel.</p>
		<p>Toetame, et osaluse laiendamise (widening) meetmete kavandamisel võetakse arvesse riikide edusamme, kuid see ei tohi neile riikidele tuua kaasa nende positsiooni halvenemist, mistõttu peavad ülemineku riikidele säilima Twinning ja Marie Skłodowska-Curie meetmed</p>	<p>Arvestatud</p>
3	Sotsiaalministeerium	<p>Sotsiaalministeerium toetab Euroopa Horisondi 2028-2034 teadusprogrammis kavandatavaid muudatusi, mille eesmärgiks on EL ja liikmesriikide teadus- ja arendustegevuse rahastamist paremini fookuseerida ning lihtsustada programmi rakendamist. Nõustume II samba „Konkurentsivõime ja ühiskond“ all toodud peamiste temavaldkondade ja prioriteetidega. Seejuures peame oluliseks, et suureneb terviseuuringutele kavandatav rahastus, mis loob võimaluse kiirendada meditsiinilisi läbimurdeid ja arendada Euroopa terviseandmete ruumi. Suurem fookus konkurentsivõime tõstmisele ja sünergia loomine uue konkurentsivõime fondiga on positiivne. See loob eeldused parandamiseks Euroopa strateegilist autonoomiat ravimite ja tervisetehnoloogiate tootmises, et vähendada sõltuvust kolmandatest riikidest. EL investeringud selles valdkonnas on vajalikud, et toetada EL tervisealasteks hädaolukordadeks valmisoleku ja neile reageerimise asutuse HERA tegevusi meditsiiniliste vastumeetmete arendamisel ja nende tootmisvõimekuse tõstmisel. Samuti on oluline silmas pidada esmatähtsate ravimite määruuse eelnõuga seatavaid eesmärke tagada</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Raamprogrammi eelarvet vaadatakse tervikuna läbirääkimiste käigus. Ühe valdkonna eraldi esile tõstmine VV seisukohtades oleks läbirääkimiste vaatest ennatlik. Tervise valdkonna eelarve ja osakaal II sambas on tõusnud võrreldes käesoleva perioodiga.</p>

		esmatähtsate ravimite varustuskindlus.	
		Samas peame oluliseks, et senisest oluliselt suurema fookusega konkurentsivõime eesmärkide kõrval säiliks uues teadusprogrammis tugev fookus ka rahvatervise, ennetuse ja tervisesüsteemide arendamise uuringutel (rahvastiku vananemine ja sellega seotud vajadused, keskkonnamõjud tervisele, teenuste pikaajaline mõjususe ja kulutõhusus, andmepõhisus ja uued analüüsimeetodid, tervise- ja sotsiaalsüsteemide ümberkujundamine ning kriisikindlus). Oluline on, et uues raamprogrammis jätkuks teaduse ja innovatsiooni toetamine ka nendes valdkondades, mis toetavad poliitikakujundamist ja ühiskondlike muutustega toimetulekut.	Arvestatud osaliselt. Prioriteetsed teemad on kajastatud FP10 raamseisukohtades, mis endiselt kehtivad ning on läbirääkimistel üheks aluseks.
		Peame oluliseks, et teadusprogrammis säiliks eraldi teemavaldkonnana üleilmsed ühiskondlikud väljakutsed (ränne, desinfo, demokraatia, ühiskonna ja majanduse transformatsioonid, kaasav ja sidus ühiskond) ning läbiva põhimõttena sotsiaal- ja humanitaarteaduste sihipärane kaasamine ka muudes teemavaldkondades.	Teadmiseks võetud. Määruses on II samba all „ühiskonna“ osa, mis peaks neid teemasid katma, eraldi olemas.
		Toetame teadusprogrammi eesmärki tugevdada valmisolekut tervisekriisideks . Tuginedes COVID-19 pandeemia kogemusele, tuleks tööprogrammide ja tegevussuundade kavandamisel rakendada „Üks tervis“ lähenemist, mis seob inimeste, loomade ja keskkonna tervise. Suurem rõhuasetus peaks olema valdkondadeüleisel koostööl, sealhulgas sotsiaal- ja humanitaarteadustega, et tegeleda väärinfo ja vaktsiinikõhklusega.	Teadmiseks võetud
		Leiame, et oluline on järjepidevuse säilitamine eelmise teadusprogrammi raames algatatud teadusmissioonide (nt vähimissioon) elluviimisel ja tervitame võimalust missioonidega jätkata vähemalt kuni 2030.aastani.	Teadmiseks võetud. Komisjoni ettepanekus on missioonid olemas, VV seisukoht kujundatud lähtudes EL missioonide rakendusfaasist viimasel

			kolmel aastal 2027-2030.
		Toetame partnerluste arvu vähendamist ja nende rakendamise lihtsustamist. Partnerluste puhul peame prioriteetseks teemavaldkondi, mis toetavad poliitikakujundamist SOM valitsemisalas. SOM osaleb täna viies Euroopa Horisondi partnerluses (tervise- ja hoolekandesüsteemide uuendamine, personaalmeditsiin, harvikaigused, kemikaalide riskihindamine ja peatselt algavas pandeemiateks valmisoleku partnerluses). Samas märgime, et SOM osalust tuleviku partnerlustes piirab piisava omafinantseeringu puudumine.	Arvestatud
4	Justiits- ja Digiministeerium	<p>Üldised põhimõtted ja eesmärgid</p> <p>1. Tunnustame Euroopa Komisjoni otsustavust ja visiooni esitada ambitsioonikam eelarve, mis ületab varasema Euroopa Horisondi 2021-2027 eelarveperioodi mahtu 79,5 miljardi euro võrra. See samm peegeldab Euroopa Liidu valmisolekut vastata uutele väljakutsetele- olgu need seotud julgeoleku, rohepöörde, digiarengu või sotsiaalse ühtekuuluvuse tugevdamisega.</p> <p>2. Toetame Euroopa horisondi raamprogrammi ligipääsetavust Euroopa Liidu välistele assotsieerunud liikmetele uuel MFFi programmiperioodil. Uuel programmiperioodil peame oluliseks ja toetame aktiivselt Ukraina riigi assotsiatsioonilepingu sõlmimist Euroopa Horisondi raames. Selline samm aitaks tugevdada teaduskoostööd, sealhulgas keelemudelite ja AI lahenduste arendamise vallas, edendada innovatsiooni ning toetada Ukraina integreerumist Euroopa teadus- ja majandusruumi.</p> <p>3. Peame oluliseks täiendavate meetmete rakendamist, mis võimaldaksid Ukraina riigi finantsilist toetamist Euroopa Horisondi raamprogrammis. See aitaks tugevdada Ukraina teadus- ja innovatsioonivõimekust ning toetaks riigi sügavat integreerumist Euroopa teadus- ja majandusruumi. Ukrainal on ülisuur potentsiaal pakkuda Euroopale kogemusi ja teadmisi</p>	<p>Arvestatud</p> <p>Teadmiseks võetud. Assotsieerumine Euroopa horisondiga on iga riigi enda otsus, millele järgnevad assotsieerumis läbirääkimised.</p> <p>Teadmiseks võetud See on sobilik tööprogrammide tasemel reguleerimiseks.</p>

		<p>kaitsevaldkonnas (<i>kübertehnoloogiad, droonide testimiskeskond jne</i>). Laiapõhisem toetamine võimaldab Ukrainal aktiivsemalt arendada enda majandust ja ettevõtluskeskkonda, mis tagab ka Ukraina majandusliku ja institutsionaalse valmisoleku Euroopa Liiduga liitumiseks.</p>	
		<p>4. Peame tähtsaks arvestada asjaoluga, et Eesti riik ei kuulu lähiaastatel laienemisriikide (<i>widening countries</i>) kategooriasse, vaid on määratletud kui üleminekuriik (<i>transition country</i>). Antud klassifikatsioonil on oluline mõju MFFi programmide rahastuse taotlemisel ja saamisel. Üleminekurühma kuuluvad Eesti, Kreeka, Küpros, Malta, Portugal ja Sloveenia. Kuue üleminekuriigi edasimineku innovatsiooninäitajates (<i>ingl. European Innovation Scoreboard</i>) näitab, et nende teadus- ja innovatsioonisüsteemid vajavad senisest vähem välist tuge — see on positiivne areng. Küllaga tähendab see meie jaoks osaluse laienemise meetme (<i>widening-meede</i>) lõppu, mis avaldab negatiivset mõju Eesti ettevõtetele ja juba niigi geopoliitilise asetuse tõttu on investeringud Eestisse vähenenud.</p>	Arvestatud
		<p>5. Näeme murekohana, et Euroopa Horisondi raames ei ole MFF 2028–2034 perioodil ette nähtud piisavaid täiendavaid toetusmeetmeid üleminekuriikidele, mis aitaksid neil tõsta oma digivaldkonna innovatsioonivõimekust võrreldavale tasemele ELi mittelaenemisriikidega (<i>arenenud riikidega</i>). Soovitame eraldi innovatsioonikiirendite loomist, mis soodustaks innovatsioonilõhe vähendamist mittelaenemisriikidega või et kehtiks eelmise perioodi laienemisriikide võimalused ka mittelaenemisriikidele. Üleminekuriikidelt ei saa oodata valmisolekut konkureerida sarnastel alusetel mittelaenemisriikidega.</p>	Arvestatud osaliselt. Seisukohtades on kajastatud üleminekuriikidele täiendavate toetusmeetmete loomist üldiselt, konkreetseid valdkondi mainimata.
		<p>6. Ei toeta Horisondi projektirahastuse puhul toetuse üldmäära langetamist üleminekuriikidele, mille puhul senine 80%-i määr</p>	Teadmiseks võetud. Regulatsiooni tasemel

		<p>vähendatakse 60%-i peale. Antud muudatusega tõuseb mh. digivaldkonna ettevõtetele omaosaluse nõue. Selline muudatus ohustab üleminekuriikides võimekust osaleda teadus- ja arendustegevuses ning pärsib innovatsiooni ja konkurentsivõime kasvu üleminekuriikides, kes ei ole veel konkureerivad mittelaienemisriikidega. See vähendab niigi vähest osalemist rahastusprogrammides ning tõkestab kohalike ettevõtete kasvu. Muudatustel on oluline kaal üleminekuriikidele ning Eesti majandusele.</p>	<p>projektirahastuse vähenemist ei reguleerita. Üleminekuriikide sobivate tingimuste toetamise kohta kujundatud VV seisukoht.</p>
		<p>7. Leiame, et üleminekuriikide klassifitseerimise aluseks ei saa kasutada igal aastal muutuvat Euroopa innovatsiooni tulemustabelit(ingl. <i>European Innovation Scoreboard</i>). Oluline on vaadata pikemat plaani, mis hõlmaks ühtseid standardiseeritud näitajaid, mida saaks võtta aluseks üleminekuriikide klassifitseerimisel. Seetõttu soovitame, et üleminekuriigi staatus ja sellega seotud toetuse määrad kujundataks mitmetasandilise analüüsi alusel, mis hõlmab:</p> <ul style="list-style-type: none"> – SKP-d nii elaniku kohta kui ka kogumahus; – majanduslikku olukorda, majanduse struktuuri ja investeerimisvõimekust; <p>rahastuse suhtelist mõju riigi teadus- ja arendustegevusele, eriti digitaalse innovatsiooni kontekstis.</p>	<p>Teadmiseks võetud Regulatsioon fikseerib üleminekuriigid kogu perioodiks.</p>
		<p>8. Nendime, et uue Horisondi raamprogrammi ettepanek aastateks 2028–2034 ei kata terviklikku (rakenduslikku) vaatepilti ning ei taga arusaama, mis saab eelmise perioodi tegevustest. Peame vajalikuks, et Komisjon kirjeldaks detailsemalt ka rakenduslikku poolt ning avaldaks detailsema ülevaate, kus on kirjeldatud kõik sel perioodil toetatavad programmid.</p>	<p>Mitte arvestatud. Seda teemat ei lahenda uue perioodi määrase tasandil, vaid on pigem tehnilise tasandi ja käesoleva perioodi vahe- ja lõpuhindamiste küsimus.</p>
		<p>9. Teeme ettepaneku lisada Horizon Europe eesmärkidesse</p>	<p>Arvestatud osaliselt.</p>

		<p>küberturvalisus kui eesmärk, mitte ainult jääda üldise “security” alla nagu seni. Tänapäeval on kõik juba digi, seega kõik alates põllumajandusest kuni loomemajanduseni, kaitses kuni terviseni peab olema digitaalne ja seega kõige puhul peaks küberturvalisus olema võtmetähtsusega.</p>	<p>Teadmiseks võetud. Küberturvalisuse teema olulisus on välja toodud FP10 raamseisukohtades.</p>
		<p>Horisondi II sammas "Konkurentsivõime ja ühiskond"</p> <p>1. Euroopa Horisondi ja Konkurentsivõime Fondi digitaalse juhtpositsiooni fookusvaldkondadena peame oluliseks tehisaru, andmepõhiste lahenduste ja küberjulgeoleku suurendamise süstemaatilist rahastamist. Sealhulgas järgmistes valdkondades:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Tehisaru gigatehased ja kõrgjõudlusega andmetöötlus kui strateegiline taristu, et tagada Euroopa oma keele- ja multimodaalsete mudelite arendamise võimekus; – Andmete kättesaadavus, arusaadavus ja kvaliteet – avaandmete, andmeruumide arendamine ja liidestumine, privaatsuskaitse tehnoloogiate rakendamine, et tagada andmete kasutatavus innovatsiooniks ning teenuste osutamiseks nii era- kui ka avalikus sektoris; – Tehisaru põhiste lahenduste arendamine ja kasutuselevõtu toetamine avalikus sektoris, sh justitiissüsteemi tõhustamine ning selleks vajalike protsesside muutmine, oskuste ja teadmiste arendamine; – organiseeritud kuritegude, küber- ja hübriidrünnete ning riigi infrastruktuuri kahjustamise uurimisvõimekuse suurendamine, sh parandades andmeanalüüsi kvaliteeti (sh tehisintellekti analüüs, massandmete analüüs, mõjutustegevuse aluseks oleva sotsiaalmeedia, sh kampaaniate analüüs, süvavõltsingute leidmine jm) ja arendades uurs tõendamismeetodeid. Eraldi tähelepanu väärib hübriidohtude temaatika, nt merekaablitega seotud ekspertiisid, laevades olevate tehniliste vahendite ekspertiisid, GPS spoofing ja selle modelleerimine; – AI-põhiste rünnete kaitsesüsteemid (<i>offensive/defensive AI</i>), 	<p>Teadmiseks võetud. Nn poliitikaakende teemad määratletakse konkurentsivõime fondi määruks.</p>

		kvantarvutite ja post-kvant krüptograafia, täisusaldamatuse turbeprintsibi rakendamine (<i>zero-trust architecture</i>), tarneahelate turvalisus, lõimturbe põhimõtete, mittefunktsionaalsete nõuete rakendamine teenuse arenduses ja IoT turvalisus, AI mudelite ja andmete ründevektorid ja kaitsemeetmed (<i>modal hacking, data poisoning</i>), digitaalsete teenuste ühilduvus uue põlvkonna internetiprotokolliga IPv6 jne, et arvestada uute tehnoloogiate ja küberturbe trendidega küberjulgeoleku suurendamisel.	
		2. Ettevõtjate ligipääs Euroopa Horisoni II sambale vajab parandamist. Euroopa Horisoni II samba projektide ülesehitus soosib suuri teaduskonsortsiume, kus väiksema kapitalimahutavusega ettevõtjatel on piiratud roll. Tootearenduseks vajalikke paindlikke võimalusi napib, kuna projektid on suunatud eelkõige teadusasutuste algatustele. Lisaks on halduskoormus ja partnerite rohkus väiksematele ettevõtetele takistuseks. Ettevõtluse kaasamine vajab sihipärast lihtsustamist: selgemat rolli turupõhiste innovatsioonidele, väiksemamahulisi koostöövorme ja haldusprotsesside lihtsustamist. Ilma selleta jääb II samba potentsiaal väikeettevõtete jaoks kasutamata. Keskel läbi on konsortsiumipartnereid ligikaudu 10 või enam.	Teadmiseks võetud. Ettevõtete toetamine on tugevalt III sambas, mille eelarve ja osakaal programmis on oluliselt kasvanud, lisaks toetab loodud konkurentsivõime fond. Raamprogrammis, sh II sambas, on ettenähtud VKEdele kõrgem rahastusmäär võrreldes suurettevõtetega. II sambast rahatavad partnerlused kaasavad kõik ettevõtteid ja ei ole sihitud ainult teadusasutustele. Lihtsustused on kaetud VV seisukohtades.
		3. Tunnustame Komisjoni ettepanekut võimaldada uues Horisoni raamprogrammis kaitseotstarbelise ja kahese kasutusega tehnoloogia rahastamist, mis puudutab II samba 4. teemavaldkonda („digitaldkond, tööstus ja kosmos“), kuhu	Arvestatud Uues raamprogrammis on II samba 4. teemavaldkond

		<p>lisandub kaitsetööstus eraldi fookusena. Samuti toetame Euroopa Liidu soovi tugevdada oma strateegilist autonoomiat ja kaitsevõimekust ka teadus- ja innovatsioonipoliitika kaudu.</p>	<p>julgeolek, kaitsetööstus ja kosmos</p>
		<p>4. Teeme ettepaneku lisada Horisoni "Konkurentsivõime ja ühiskond" teise osa "Ühiskond" programmidele kuritegude tõhustamiseks uurimiseks ja lahendamiseks teadus- ja uurimistegevusi, mis on vajalikud poliitiliste otsuste tegemiseks. Pakutavad fookusvaldkonnad on näiteks digitaalne kriminalistika, tehisintellekt, andmeanalüütika, biomeetria, DNA-tehnoloogia, raskete kuritegude (nt inimkaubandus) ning ohvriabi valdkond. Need tehnoloogiad aitavad koguda ja analüüsida tõendeid kiiremini ning täpsemalt, tuvastada mustreid ja seeläbi kuritegevust ennetada.</p>	<p>Teadmiseks võetud. Lahendatakse tööprogrammides.</p>
		<p>5. Peame vajalikuks vähendada Horisoni erinevate meetmete ja teemaplokkide vahelist dubleerimist, näiteks soodustada kahese kasutusega teadus-arendustegevust ning tehnoloogiasiret tsiviil- ja kaitsesektorite vahel. Selle tagamiseks tuleb rakendada kahese kasutuse ja tehnoloogiasiret toetava teadus- ja arendustegevuse soodustamiseks vastavaid meetmeid ja hindamiskriteeriume. On vajalik luua regulatsioonid teadus- ja arendusprogrammide üleselt valdkondades, mis võivad puudutada kahest kasutusest, nt tundliku ja salastatud teabe käitlemine, teadusjulgeolek, küberkaitse, standardiseerimine, avatud teadus jm.</p>	<p>Arvestatud</p>
		<p>6. On oluline soodustada lõppkasutajate (eriti riigiasutused) süsteemset kaasamist Horisoni projektide elluviimisse, mis aitab tagada sidususe teadusuuringute, innovatsiooni ja teaduspõhise poliitikakujundamise vahel ning suurendada projektide tulemite rakendamist ja mõju ühiskonnale.</p>	<p>Teadmiseks võetud Riigiasutused saavad osaleda partnerlustes ja projektides partneritena</p>
		<p>III sammad "Innovatsioon" 1. Soovime, et Eesti ettevõtted saaksid uuel MFFi rahastusperioodil olla kasusaajad rahastusmeetmes EIC Pre-Accelerator, mis on suunatud laienemisriikidele. Soovime, et taolised meetmed oleksid avatud ka üleminekuriikidele, kellele on ka tarvilik suunata toetavaid</p>	<p>Teadmiseks võetud Regulatsioon ei reguleeri ettepanekus ühtegi osaluse laienemise meetet</p>

		<p>meetmeid, et jõuda samale arengutasemele nagu mitte-laienemis riigid (<i>non-widening countries</i>). Peame oluliseks, et oleks täiendavad meetmed, mis on suunatud ka jätkuvale arengu toetamisele üleminekuriikidele, kes veel ei ole täielikult võimelised konkureerima mitte-laienemis riikidega.</p>	<p>eraldi. Eraldi VV seisukohta üleminekuriikide toetuse kohta.</p>
		<p>2. Eesti soovib Euroopa Innovatsiooninõukogul kaaluda alaliste temaatiliste voorude korraldamist, mille keskseteks fookusteks võiksid olla tehisaru, küberturvalisus ja kriitiline taristu, kvanttehnoloogia ja postkvant krüptograafia. Näeme, et tehisaru ja HPC strateegilised väljakutsed peaksid olema EICi eraldi prioriteet. Lisaks on olulisteks valdkondadeks ka kosmosetehnoloogia (alamteemadena: satelliidid ja andmeside; küberturvalisus) ja kaitsetehnoloogia (alamteemadena: digitaalsed juhtimissüsteemid). 2023. aastal viidi EIC Pathfinder raames läbi kaitsetehnoloogia strateegiline voor (<i>EIC Strategic Challenge for Defence</i>), mis näitas selgelt huvi ja vajadust selliste sihitud algatuste järele. Selle kogemuse põhjal võiks kaaluda alaliste fookusvaldkondade loomist, mis toetaksid Euroopa strateegilisi huve ja tehnoloogilist sõltumatust. Kindlasti toetame EIC programmi jätkamist ning suurendatud eelarvet. Fond peab arvestama ka väiksemate riikide eripära, kus on küll maailmatasemel teaduskompetents, kuid piiratud kapitaliturg.</p>	<p>Teadmiseks võetud. Teemad lepatakse kokku tööprogrammide raames.</p>
		<p>3. Horisondi määruses (MFF 2028–2034) puudub selgus EIT Digitali rahastuse jätkumise kohta, kuigi programm peaks finantsiliselt iseseisvuma aastaks 2025. EIT Digital keskendub digitehnoloogiate arendamisele, ettevõtluse edendamisele ja digioskuste kasvatamisele Euroopas. Tegemist on digiettevõtete jaoks olulise programmiga, kust on võimalik kaasata rahastust. Edaspidi tuleb keskenduda selgele väärtuspakkumisele ning mõtestada, kuidas pakkuda ettevõtjatele reaalselt kasu — seda läbipaistvalt ja sisuliselt. EIT Digital on kinnitanud, et saavutab finantsilise iseseisvuse aastaks 2025. Seetõttu ei näe me vajadust jätkata selle EIT Digital KIC-i</p>	<p>Teadmiseks võetud Konkreetseid algatusi määruse tasandil kokku ei lepita.</p>

		<p>finantstoetamist uuel rahastusperioodil. Küll aga peame oluliseks tihendada koostööd innovatsiooni- ja teadusagentuuridega, et toetada digivaldkonna arengut ning tugevdada Euroopa innovatsioonivõimekust.</p>	
		<p>4. Toetame Eureka võrgustiku innovatsioonimeedet Eurostars (Eurostars-3 Joint Programme), mis pakub VKEdele, sealhulgas just digitehnoloogiad arendavatele ettevõtetele, võimalust osaleda rahvusvahelises teadus- ja arendustegevuses. Eurostars on Horisoni III samba meede, mis võimaldab koostööd ülemaailmsete partneritega — sh teadusasutuste, VKEde ja suurettevõtetega — ning on üks kättesaadavamaid ja paindlikumaid võimalusi digivaldkonna ettevõtetele siseneda teadusmahukasse rahvusvahelisse koostöösse. Tegemist on alt-üles suunitlusega programmiga, kus puuduvad temaatilised kitsendused, erinevalt Euroopa Horisoni II sambast.</p>	<p>Teadmiseks võetud</p>
		<p>IV sammu "Euroopa teadusruum"</p> <p>1. Toetame Euroopa Liidu strateegilisi investeeringuid tehisaru ja kõrgjõudlusega andmetöötluse (HPC) taristutesse, et tugevdada liidu teaduslikku ja tehnoloogilist suveräänsust ning majanduse konkurentsivõimet. AI gigatehased loovad võimekuse arendada ja skaleerida tehisaru mudeleid Euroopas, samas kui EuroHPC ühine ettevõtmine pakub superarvutite platvormi, mis toetavad tipptasemel teadusuuringuid, tööstusinnovatsiooni ja andmemahukaid rakendusi. Need taristud on osa Euroopa Teadusruumi arendamisest ning aitavad kiirendada rohepööret, digipööret ja majanduslikku konkurentsivõimet. Eesmärk peab olema:</p> <ul style="list-style-type: none"> – luua suveräänsed ja turvalist arvutusvõimekust, et toetada avaliku sektori, teaduse ja ettevõtluse vajadusi; – arendada täpseid ja kultuuritundlikke eestikeelseid keelemudeleid (<i>nt Bürokrati arendamiseks</i>); – vähendada sõltuvust kolmandate riikide (<i>nt USA, Hiina</i>) pilvetehnoloogiatest; – viia ellu AI-hüpe hariduses, teaduses ja teenuste pakkumises; 	<p>Arvestatud, toetame teadus- ja tehnoloogia taristute arendamist. Partnerluste valik ei toimud raamprogrammi regulatsiooni tasemel. EuroHPC on TFEU art 187 algatus, mis on ettepanekus lubatud partnerluse vorm.</p>

		– tugevdada Eesti tehnoloogilist ja majanduslikku positsiooni Euroopas.	
		2. Toetame Euroopa Liidu investeeringuid teadusarendusse uute tehnoloogiate ja küberturbe trendidega arvestamiseks küberjulgeoleku suurendamisel, sh teaduslike kompetentsikeskuste loomist uute tehnoloogiliste lahenduste rakendamiseks (nt pilvetehnoloogiad, tehisaru ja krüptograafia).	Teadmiseks võetud.
		3. Teeme ettepaneku lisada "Euroopa teadusruum" samba alla teemana digiarengut ja küberturvalisust tagamaks Eesti ja Euroopa vastavate ülikoolide-teadusasutuste globaalselt tipptasemel püsimiseks ning jõudmaks maailma parimate hulka ka kvant-, postkvant, AI jm temaatikates. Küberturvalisuse tähtsus maailmas tõuseb ja selle tõttu tuleks selle tippteaduse jaoks teha täiesti eraldiseisvaid pingutusi.	Teadmiseks võetud Regulatsiooni ei sätesta IV sambas teemavaldkondi.
		4. Avaldame muret seoses küberturvalisuse spetsialistide suure defitsiidiga Euroopas. ENISA andmetel on Euroopas küberturvalisuse spetsialistide defitsiit umbes 300 000 töökoha võrra, mida hetkel ei suudeta täita olemasolevate lõpetajatega. Sama kinnitas ka ISC 2023.aasta uuring, mille järgi ISC2 2023. aasta tööjõu-uuringu hinnangul on küberturvalisuse spetsialistide tööjõupuudus ELis 274 000 ja selle puudujäägi kaotamiseks on vaja oskuste baasi laiendada 29%. Üle kahe kolmandiku ELi vastanutest väidab, et nende organisatsioonides on küberturvalisuse töötajate puudus, kes suudaksid ennetada ja tõrkeotsingut teha. Sellest tulenevalt toetame küberspetsialistide järelkasvu aktiivset rahastamist hariduse kõigil tasanditel, sh doktori- ja magistriõppes.	Teadmiseks võetud. Raamprogramm ei tegele spetsialistide tasemeõppeteemadega, see on siseriiklik küsimus.
		5. Juhime tähelepanu sellele, et kõrgaambitsiooniga tehnoloogiaprojektide (<i>moonshot projects</i>) käsitluses esineb rakenduslikke ebamäärasusi, mis tekitavad küsimusi projektide elluviimise selguse ja tõhususe osas. Meie seisukoht on, et <i>moonshot</i>-initsiatiivide kavandamisel ja rakendamisel tuleb lähtuda	Teadmiseks võetud. Nõustume, et <i>moonshots</i> projektide ettepanek vajab enam selgitust.

		<p>järgmistest põhimõtetest:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Halduskoormuse ja bürokraatia vähendamine – projektide elluviimine peab olema sujuv, läbipaistev ja osalejatele võimalikult lihtsasti hallatav. – Sidusus teadusuuringute, arendustegevuse, katsetamise ja turule toomise vahel, oluline on tagada, et teadustulemused ei jää pelgalt akadeemiliseks väljundiks, vaid jõuavad ka reaalse tooteni või teenuseni, mis loob ühiskondlikku ja majanduslikku väärtust. 	
		<p>6. Toetame avaliku sektori tehisaru kiirendite loomist, mis aitavad liikmesriikidel skaleerida tehisintellekti kasutuselevõttu riigivalitsemises. Kiirendite eesmärk on pakkuda tuge kogu arendustsükli vältel – alates vajaduste kaardistamisest ja kasutusjuhtude analüüsist kuni lahenduste piloteerimise, testimise ja laialdase rakendamiseni. Tegemist oleks praktilise tugistruktuuriga, mis aitab asutustel liikuda katsetamiselt skaleeritavate ja kestlike tehisaru rakendusteni. Olulise osana tuleb pöörata tähelepanu ka keelemudelite kohandamisele ja rakendamisele, et tagada väikekeelte, sh eesti keele, jätkusuutlikkus.</p>	Teadmiseks võetud
5	Kliimaministeerium	<p>Kliimaministeerium toetab senise, Eesti teadlaste ja ülikoolide jaoks juba tuttava, struktuuri ning reeglistiku jätkamist. II samba ümberkorralduste mõju tööprogrammidele on napi info põhjal võimatu hinnata. Välja pakutud katusteemadest haakuvad Kliimaministeeriumi tegevusvaldkondadega: "Taastuenergiade üleminek ja CO2 vähendamine", "Digitaalne juhtimine", „Vastupanuvõime ja julgeolek, kaitsetööstus ja kosmos".</p>	Arvestatud
		<p>Ettepanekud määruse täiendamiseks:</p> <p>1. dokumendist ei ole võimalik välja lugeda seda, millised on katusteemade alateemad ja prioriteedid ning kuidas ja kas üldse panustaks need ka Eesti riigi vaates olulistesse TAIE arengukava fookusvaldkondadesse nagu „Kohalike ressursside väärindamine“ (panus ring- ja biomajandusse). Sama kehtib ka CEFi puhul;</p>	<p>Täpsemad alateemad ja prioriteedid lepitakse kokku tööprogrammides. Määruse tekstis need ei kajastu.</p>

	<p>2. programmis on välja toodud, et ühe prioriteetse tegevusena peaks programmitegevustes kajastuma bioloogilise mitmekesisuse vähenemise vastu võitlemine ning ökosüsteemide ja nende teenuste säilitamine ja taastamine. Keskkonnateaduse integreerimine tegevustesse on aga vajalik majanduse konkurentsivõime säilitamiseks tasakaalustades seda keskkonnakahjude vältimise, puhta keskkonna säilitamise ning ökosüsteemide taastamisega. Kuid katusteemade hulgas ei ole teemat, mis antud valdkonda otseselt panustaks;</p>	Teadmiseks võetud
	<p>3. programm tunnistab kliimamuutusi kui üht suurimat ülemaailmset ja ühiskondlikku probleemi ning kliimameetmeid kui tööstusliku konkurentsivõime edasiviivat jõudu. Lisaks puhtale energiale üleminekule tuleks kliimamuutustega võidelda ka elurikkuse taastetöid tehes;</p>	Teadmiseks võetud
	<p>4. kliimaministeeriumi aga ka Eesti jaoks tervikuna on oluline Horizonti täpsemate tööprogrammide koostamise protsessis osaleda, et tagada Eestile strateegiliste TA teemade kaetus teadus- ja arendustegevusega. Riigi ülesanne peaks olema erinevate meetmete kaudu suunata teadlaseid ja ülikoole uurima riigile oluliste teemade lünkasid;</p>	Arvestatud
	<p>5. täiendada tuleks programmi eesmärkides veeteemade käsitlust (sõnastused pakutud allpool).</p>	Teadmiseks võetud. <i>Moonshot</i> ettepanekutes toodu vajab laiemat selgust; need ei kajasta kogu raamprogrammi valdkondlikke eesmärke. Detailsed valdkondlikud teemad laivad kajastamist tööprogrammides.
	<p>Eesti liikumine „widening“ riikide hulgast „transition“ riikide hulka muudab mõneti ettevaatlikuks. Eesti riigil (teadlastel) läheb raamprogrammis piisavalt hästi, et meid on osaluse laienemise riikide hulgast välja arvatud. Praeguse seisuga ei ole ametlikult teada, millised osaluse laienemise meetmed järgmises raamprogrammis laienevad ka ülemineku (transition)</p>	Teadmiseks võetud

	<p>riikidele. Määrus ütleb, et „networking“ meetmed on mõeldud ka ülemineku riikidele, aga mitte „capacity building“ meetmed. Ilmselt ei saa Eesti teadlased enam osaleda TEAMING-u voorudes, kuid saavad osaleda Twinningu voorudes. Teisalt on programmi üks eesmärgi tugevdada koostöösidemeid liikmesriikide vahel suurendades teadus- ja innovatsioonivõimekust „widening“ ja „transition“ riikide vahel, mis viib sidusama ja integreerituma Euroopa teadus- ja innovatsioonisüsteemini ning aitab kaasa eesmärgile investeerida teadus- ja arendustegevusse vähemalt 3% SKPst.</p>	
	<p>Kuna Komisjoni ettepanek katab pea kõiki võimalikke valdkondi, oleks edukateks läbirääkimisteks vaja rõhutada Eesti teaduse ja teadlaste tugevusi kui ka riigile oluliste valdkondade, sh TAIEs kokku lepitut, mille osas ootame eelkõige HTMi nägemust 2028-2034 vaates. Leiame, et keskkonna- ja kliimavaldkonda peaks veelgi enam võimekust Eestis tekkima, sh kliima, ringmajandus, elurikkus, vee ja õhukvaliteet. Peame juba läbirääkimiste käigus need sobivad valdkonnad välja tooma, et oleks suurem tõenäosus saada rahastust tööprogrammides.</p>	<p>Kliimavaldkond kuulub II samba nn poliitikaakende alla, mille konkreetsemad valdkonnad määratletakse konkurentsivõime fondi määruses.</p>
	<p>Artikli 3 lõike 2 lõppu lisada uus taand: „tõsta veeressursside kerksust ja veekindlust, toetades teadus- ja innovatsioonitegevusi, mis viivad vee nullsaaste, veetõhususe ja säästva taaskasutuse, sh digitaalsed kaksikud, andmeruumid ja standardid, mis kiirendavad lahenduste turu- ja ühiskonnamõju.“</p>	<p>Mitte arvestatud Määruses ei ole nii detailne. Konkreetseid teemasid ja algatusi määratletakse tööprogrammides.</p>
	<p>Artikli 4 lõike 3 punkt b alapunkt ii (EU Missioonid) järel lisada uus lause: „Komisjon kehtestab vähemalt ühe missiooni, mis on selgesõnaliselt suunatud Euroopa veekerksusele ja veekindlusele ning hõlmab nii pinna- ja põhjavee kui ka linnaliste ja tööstuslike veesüsteemide vastupanuvõimet; missiooni rakendamine toimub koostöös ookeanide ja vete missiooniga, vältides dubleerimist.“</p>	<p>Mitte arvestatud v.t eelmine kommentaar</p>
	<p>Artikli 5 lõike lõppu lisada punkt: „(h) tulemuste rakendatavus veevaldkonnas: veega seotud tegevustes loodud andmed, mudeleid ja koode jagatakse eelisjärjekorras Euroopa vee andmeruumi kaudu ning need on</p>	<p>Mitte arvestatud v.t eelmine kommentaar</p>

		masinloetavad ja FAIR-põhimõtetega kooskõlas, arvestades julgeoleku-ja ärihuve.“	
		Artikli 11 lõppu lisada lõige 6: „(6) Komisjon nimetab tööprogrammides kandidaat-partnerlusena „Water4All 2.0 – Water Security for the Planet“, mis tugineb senisele Water4All platvormile ja laiendab selle haaret suurte TRL5–8 demonstratsioonideni (nt Water-Smart Regions) koostöös liikmesriikidega; partnerlus panustab veepoliitika acquis’ rakendamisse ja nullsaaste eesmärki.“	Mitte arvestatud v.t eelmine kommentaar
		Artikkel 4 lisada Innovatsiooni osasse (III) lause: “EIC tööprogrammides avatakse sihtaknas veekerksuse ja veetõhususe väljakutse, mis toetab kõrgema riski ja mõjuga lahendusi (sh PFAS-i eemaldus, membraan- ja oksüdatsioonitehnoloogiad, lekkekaod $\leq 15\%$ lahendused, nutikad sensorvõrgud) ning võimaldab mastaapseid demonstratsioone koos veeteenuste osutajatega.“ Lisada indikatiivsetesse tulemustesse järgmised veemõõdikud, mis seotakse missiooni ja partnerluse tulemustega: a. X miljonit elanikku lisakaitse all üleujutuste ja vee-tarne katkestuste vastu; b. joogivee lekke vähendamine vähemalt Y protsendipunkti võrra; c. reovee taaskasutuse kasv Z% võrra prioriteetsetes piirkondades; d. mikroreostuse eemaldus $\geq W\%$ uutes/laiendatud seadmetes; e. vähemalt N „Water-Smart Region“ demonstratsiooni ELis. Põhjendus: Eelnõus on esitatud European Horizoni nelja sambaga arhitektuur missioonide jätkumise ja „moonshotide“ näidetega, kus vesi on sõnaselgelt välja toodud („Towards zero pollution of water in the EU ... water-smart economy ...“). Ettepanekukohased muudatused institutsionaliseerivad selle suuna missiooni, partnerluse, demonstratsioonide ja sünergia sätetena. ELi Water Resilience Strategy 2025 seadis põhimõtte „Water-Efficiency-First“ ning raamib veekindluse tegevused (taaskasutus, andmed, looduspõhised lahendused). Muudatused joondavad programmi selle strateegiaga. Water4All on kehtiv partnerlus; muudatus ette näeb selle uuendamist ja laiendamist („2.0“) demonstratsioonide suunas, seega aitab süsteemselt kaasa.	Mitte arvestatud v.t eelmine kommentaar
6	Siseministeerium	Siseministeerium toetab algatuste paketi kajastatud põhimõtteid ning	Arvestatud

		<p>raamprogrammi eelarve ja selle kasutamise paindlikkuse suurenemist. Määruse eelnõu uue teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi “Euroopa horisont” 2028-2034 kohta ning fondi märgatav kasv näitavad suuremat EL-i fookust oskuste ja teaduse taseme tõstmisele, eesmärgiga hoida ja kasvatada EL-i konkurentsivõimet. Määruse eelnõu seab muuhulgas üheks programmi eesmärgiks EL-i positsiooni parandamist innovatsiooni valdkonnas, pöörates tähelepanu strateegilistele tehnoloogiatele ja murrangulisele innovatsioonile. Tehnoloogia kiire areng ja IKT valdkonna vajaduste kasv tähendab ka vajadusi leida rahastust oluliste projektide läbi viimiseks Eestis, sh võimalusel rahvusvahelises teaduskoostöös. Siseministeeriumi jaoks on tähtis olla informeeritud ja teadlik antud rahastamisvõimalustest ning valdkonna strateegilistest suundadest.</p>	
		<p>Edaspidiselt on Siseministeeriumi vaatest oluline tagada tehnoloogiliste innovatsioonisaaduste kahetist kasutust (ingl. k. <i>Dual-Use</i>). Lisaks on oluline, et II samba 4. teemavaldkonna „Vastupanuvõime ja julgeolek, kaitsetööstus ja kosmos“ puhul oleks tagatud tasakaal kaitse- ja julgeolekuteemade vahel. Mõlema fookusvaldkond peaks olema selgelt lahti kirjutatud, et vältida dubleerimist ning luua vastastikku võimestav sünergia. Tagamaks raamprogrammi praktilist rakendamist, on Siseministeeriumi seisukohast oluline lihtsustada ja ühtlustada protseduure ning reeglistikku.</p>	Arvestatud
7	Eesti Teadusagentuur	<p>1. Toetame ettepanekut tõsta raamprogrammi eelarvet. On oluline, et eelarve tõus puudutaks ka nõ traditsioonilisi taotlusvoorusid, mitte vaid uusi lisanduvaid tegevusi, ning et raamprogrammis (RP) tervikuna säiliks tasakaal altüles ja madalama tehnoloogia valmidusastmega ning kõrgema tehnoloogia valmidusastmega teadustöö rahastamise vahel. Väga suur hulk kõrgel tasemel teadusprojektide taotlusi on jäänud vahendite puudusel rahastuseta ning paljudel konkurssidel on praegu ebamõistlikult väike edukuse määr. Madal edukuse määr kahandab taotlejate motivatsiooni raamprogrammis osaleda, suurem eelarve aitaks olukorda leevendada – rahastada suuremal hulgal kõrgetasemelisi taotlusi ning raamprogrammi atraktiivsust tõsta</p>	Arvestatud
		<p>2. Toetame suuremat paindlikkust eelarve kavandamisel.</p>	Arvestatud

	<p>Euroopa Komisjoni ettepanek rahastada osasid RP tegevusi ELi konkurentsivõime fondi kaudu aitab koondada ressursse ja keskenduda selgelt sõnastatud eesmärkide täitmisele, kuid sellel on ka oma selged ohud: ebamäärane rolli- ja vastutuse jaotus Euroopa Komisjoni sees, läbipaistmatu(m) eelarve ja otsustusprotsessid, sh ebaselgus, kuidas teaduseksperdid ja riikide teaduspoliitikakujundajad saavad kaasa rääkida raamprogrammi nende osade eesmärgistuses, mida RP jagab konkurentsivõime fondiga. Hetkel ei ole lõpuni arusaadav, kuidas konkurentsivõime fondi raames hakkab välja nägema nn teadus- ja innovatsiooni komponendi kujundamine ja nn konkurentsivõime komponendi kujundamine (nii tehniliselt kui sisuliselt). Selleks, et ELi konkurentsivõime fondi ja RP sünergia toimiks, peaksid kõigile raamprogrammi tegevustele kehtima ühtsed reeglid ning tuleks tagada selge ja läbipaistev juhtimisstruktuur.</p>	
	<p>3. Toetame senise struktuuri jätkamist, protseduuride lihtsustamist ning tasakaalu teaduse ja innovatsiooni vahel.</p> <p>Erinevate sihtrühmade kaasamiseks ja nende osalemise hõlbustamiseks on mõistlik jätkata tuttava ja toimiva struktuuriga. Tunnustame Euroopa Komisjoni jõupingutusi rahastusele juurdepääsu lihtsustamisel, halduskoormuse vähendamisel ning samas raamprogrammi põhistruktuuri ja väärtuste säilitamisel. 10. RP ettepanekus on struktuuri osas tehtud suhteliselt väikesed korrektuurid – nähtavaim muudatus on praeguse nn horisontaalse komponendi (WIDERA) liikumine IV sambaks ning II samba sisesed ümberkorraldused.</p> <p>II samba suurim osa, konkurentsivõime koostööprojektide plokk, on plaanis panna kuuluma korraga nii "Euroopa horisondi" kui ka ELi konkurentsivõime fondi alla, kusjuures sisu- ja eelarve-alased otsused on plaanis jätta konkurentsivõime fondile. Konkurentsivõime plokki (ning seega vähemalt osaliselt konkurentsivõime fondi hallata) läheb praeguse plaani järgi enamik praeguse II samba teemaklastrite fookusi. Erandiks on sotsiaal- ja humanitaarteaduste fookusega temaatika (osa praeguse raamprogrammi teemaklastrist "Kultuur, loovus ja kaasav ühiskond" – kõrvale on jäetud</p>	Arvestatud

	<p>kultuuri ja loovuse, sh loomemajanduse fookus), missioonid ning uue Euroopa Bauhausi rahastu teaduse ja innovatsiooni osa, mis jäävad puhtalt raamprogrammi. Seda, millist mõju tööprogrammide koostamisele ja taotluste hindamisele omavad II samba ümberkorraldused, on hetkel keeruline hinnata, selleks on infot liiga vähe. Arvestades koostööprojektide tähtsust Eesti teadusele, teeb algsete dokumentide ebamäärasus ühest küljest ettevaatlikuks ja murelikuks, teisest küljest annab lootust, et toimiv koostöömudel leitakse ühiselt läbirääkimiste faasis. Oluline on, et olenemata erinevatest rahastusallikatest säiliks RP ühtne kuvand, sisuline terviklikkus, läbivalt samadel alustel reeglistik, samadel alustel kommunikatsioon, loogiline ja kaasav komiteemenetlus ning läbipaistev juhtimine.</p> <p>Tuleb arvestada, et struktuuri ümberkorraldused (erinevate teemaplokkide liitmised, ümbergrupeerimised jms) muudavad programmis osalemise taotlejatele keerulisemaks ning raskendavad raamprogrammide seiret ning statistiliste ja mõjuanalüüside läbiviimist.</p> <p>Kuna konkurentsivõime fondist rahastatavaid 10. RP teemasid arutatakse komiteemenetluse mõttes teisiti kui varem (MFFi <i>ad hoc</i>-töörühma alatöögrupis, mitte teaduse töörühmas), võib kannatada RP terviklikkus, ühtne infoväli ja ühtsed eesmärgid. Kuidas tagatakse, et raamprogramm järgib konkurentsivõime kõrval samuti eesmärgiks seatud säilenõtkuse, kestlikkuse (<i>resilience, sustainability</i>) jm eesmäärke?</p> <p>RP10 määruuses ja eriprogrammis ei ole praegu välja toodud, kus hakkab uues struktuuris paiknema uus instrument moonshot. Jääb selgusetuks, kas see asetub II samba alla koos teemaklastritega või paigutub see III sambasse innovatsiooni tegevuste alla.</p> <p>Toetame konsortsiumiprojektide taotlusvoorude (konkursiteemade) avatuse suurendamist, st avatumaid ning taotlejatele ligipääsetavamaid konkursiteemasid. Ebaselge on, mispärast (ja täpselt mis tähenduses) on <i>bottom-up</i>-lähenemist mainitud konsortsiumiprojektide puhul vaid seoses II samba plokiga „Global Societal Challenges“ (määruse saatekirja „Explanatory memorandum“ II samba kirjelduse alguses lk 9: <i>a policy</i></p>	
--	---	--

		<p><i>window specific to the new Horizon Europe will address bottom-up research, in particular in the areas of global societal challenges).</i></p> <p>Euroopa Komisjoni ettepaneku kohaselt praegused teaduse ja innovatsiooni projektid (RIA) ja innovatsiooniprojektid (IA) ühendatakse ning neid ei eristata edaspidi. Ideena toetab see lihtsustamise põhimõtet. Toetada tuleks mitmekesiseid tegevusi, mis katavad kogu väärtusahela ja võimaldavad tehnoloogilistel lahendustel jõuda turule ja rakendamisele ühiskonnas.</p> <p>Lihtsustamise põhimõtet järgib ka kindlasummaliste maksete (<i>lump sum</i>) muutmine läbivaks praktikaks. Hetkel puudub selgus, kuivõrd see laieneb ka näiteks partnerluste projektidele ning kui laieneb, siis kuidas suhestuvad sellega tõukefondide reeglid. Pooldame <i>lump-sum</i>-meetodil rahastamise laialdast kasutuselevõttu, aga projektides, mis <i>lump-sum</i>-meetodit ei kasuta, peab jääma võimalus lähtuda osaleja tegelikest kuludest. Täna vormis rakendatav <i>Personnel Unit Cost</i> (PUC) on selgelt suurele osale projektipartneritele rahaliselt kahjulik ja ei ole seega praegu viidatud tingimustel sobiv edasi kanda uude raamprogrammi.</p> <p>Dokumentidest ei selgu, kas <i>Seal of Excellence</i> asendub <i>Competitiveness Seal</i>’iga (mis kohaldub ainult ECF-i kaudu välja antud grantidele).</p> <p>II samba all toodud konkurentsivõime plokist (<i>Competitiveness</i>) puuduvad viited märksõnadele kliima, keskkond, elurikkus ja ringmajandus, samuti ei ole neid mainitud II samba ühiskonna (<i>Society</i>) plokis. Oluline on, et uues raamprogrammis jätkuks teaduse ja innovatsiooni toetamine ka nimetatud valdkondades. 3 II sambas plaanitavate fookuste loendist on puudu ka kultuur, loovus ning loomemajandus (sh nende valdkondade uurimine teistesse majandus- ja ühiskonnavaldkondadesse, sh inimeste ja keskkonna tervisesse ja heaolusse panustajana), mille tähtsust rõhutab Euroopa Komisjon praeguses 9. raamprogrammis. Vaid ühes kohas 10. RP määruse-ettepanekus (art 15 p 1, lk 30) mainitakse kultuuri ja loovust ühiskonna väljakutsete hulgas, millega koostööprojektid üldiselt peaksid muude üldisemate aspektide (<i>industrial competitiveness, space, security, clean transition, preparedness and resilience</i>) kõrval tegelema (<i>addressing societal challenges, including culture and creativity</i>). Ebaselge on aga,</p>	
--	--	---	--

	<p>millises raamprogrammi osas peaks kultuuri ja loovuse käsitlemine toimuma – ning kui mõeldud on nende käsitlemist läbiva teemana, siis tekib sarnaselt sotsiaal- ja humanitaarteaduste (SSH) kui läbiva rõhuasetuse kaasamisele küsimus, kuidas kaasamine tagatakse nii konkursiteemade kui hindamise tasandil. Teiseks tekib küsimus, kas kultuur ja loovus on vaid probleemid (challenges) või ka võimalused, st probleemide lahendamisse panustajad. Ettepanek on tuua ka 10. RP-s kultuuri, loovuse ja loomemajanduse osa selgelt välja, kasutamaks täielikult ära nende valdkondade innovatsioonija kasvupotentsiaali. Toetame sotsiaal- ja humanitaarteaduste sihipärast kaasamist teiste valdkondade fookusega koostööprojektidesse, poliitikakujundamisse sisendi andmise ning avatud teaduse kui läbivate põhimõtete rakendamist 10. RP II sambas. II samba ploki „Society“ osas ei ole toodud välja, kuidas jagatakse eelarve seal mainitud kolme komponendi (üleilmsed ühiskondlikud väljakutsed, missioonid, uus Euroopa Bauhaus) vahel. Millal ja kuidas täpsustatakse teemasid, mida eriti üleilmsete väljakutsete all täpsemalt käsitlema hakatakse? Kas sinna võib lisaks kitsamas mõttes ühiskondlikele väljakutsetele lisanduda ka ühelt poolt kliima ja keskkonna, teiselt poolt kultuuri, loovuse ja loomemajanduse temaatikat?</p>	
	<p>4. Toetame III samba struktuuri ja selle lihtsustamist. III samba eesmärk on toetada innovatsiooni Euroopas, keskendudes uute toodete, teenuste ja ärimudelite arendamise edendamisele. III samba üheks osaks on EIC (Euroopa Innovatsiooninõukogu) ja teiseks osaks innovatsiooni ökosüsteemid.</p> <p>EIC: hetkel on kirjas, et EIC toetab uuenduslikke idufirmasid ja VKEsid, keskendudes murrangulise innovatsiooni ja ettevõtluse edendamisele. Kuna aga varajase TRL-iga läbimurdelisi tehnoloogiaid arendatakse ka ülikoolides ja teadusasutustes, siis EIC kohta käivas tekstis peaks olema siin mainitud lisaks ettevõtetele ka ülikoolid ja teadusasutused.</p> <p>Innovatsiooni ökosüsteemid: Peame oluliseks teadmiste kolmnurga sünergiat toetavate tegevuste jätkuvat rahastamist. Siiski peaks see muutuma tänasega võrreldes oluliselt kaasavamaks, läbipaistvamaks ja ülejäänud RP</p>	<p>Teadmiseks võetud. Arvestatakse läbirääkimistel.</p>

	reeglitega sarnasemaks.	
	<p>5. Toetame tippteaduse toetamisele suunatud eelarve suurenemist järgmises raamprogrammis, ei toeta ERC presidendi mandaadi lühendamist. Euroopa Teadusnõukogu (ERC) grandid peavad säilitama oma atraktiivsuse – selleks tuleb tõsta grantide mahtu, kuid see ei või tulla väiksema arvu projektide ja madalama edukuse määra hinnaga. Uute grandiskeemide lisandumine ei tohi haarata enda all valdavat osa lisarahastusest, prioriteetne peaks olema olemasolevate skeemide rahastuse kaasajastamine.</p> <p>On arusaamatu, mis eesmärki täidaks EK plaan vähendada ERC presidendi mandaati (2-aastane mandaat ühekordse võimalusega pikendada mandaati 2 a võrra). See ei aita kaasa organisatsiooni strateegilisele juhtimisele.</p> <p>Oleme seisukohal, et MSCA meetmed peavad jääma täielikult alt-üles-meetmeteks, ning ei toeta temaatiliste prioriteetide seadmist.</p>	Arvestatud
	<p>6. Toetame ettepanekut lubada kahetist kasutust (dual-use). Peame õigeks, et tsiviillahendustega piirdumise põhimõtte kaob ning kaitsetööstus lisandub eraldi fookusena II samba 4. teemavaldkonda („Vastupanuvõime ja julgeolek, kaitsetööstus ja kosmos“). Samuti on tervitatav, et III samba all on läbivalt kasutusel sõnastus defence and dual-use.</p> <p>Oluline on vältida Euroopa konkurentsivõime fondi ja RP dubleerimist ning konkurentsi piiratud ressurssidele. Mõlema fondi kaitse- ja julgeolekuteemade fookus peab olema selgelt lahti kirjutatud.</p> <p>Teise olulise aspektina on vajalik mõista II samba 4. teemavaldkonna („Vastupanuvõime ja julgeolek, kaitsetööstus ja kosmos“) eelarvejaotust – eelarve jaotus eri valdkondade vahel peab olema kogu raamprogrammi kestel tasakaalustatud, et tagada pikaajaliste projektide sünergia ning edukate projektide tulemuste ära kasutamine ja tootmisesse viimine.</p>	Arvestatud
	<p>7. Toetame eesmärki vähendada partnerluste arvu ning erinevate partnerluste tüüpe. Toetame seisukohta, et partnerluste arv peaks olema märksa väiksem kui praegu ning partnerlused tuleks välja valida ühekordse otsustusprotsessi käigus raamprogrammi perioodi alguses. Iga üksiku partnerluse väljatöötamine, käivitamine, juhtimine ja rakendamine on seni</p>	Arvestatud

	<p>toimunud teistest partnerlustest eraldi ning on seetõttu olnud ebaoproportsionaalselt ressursimahukas. Olukord, kus paralleelselt praeguse „Euroopa horisondi“ partnerlustele jätkuvad ka mitmed Horisont 2020 ajal või veelgi varem alanud ERA-NETid, on rahastajatele koormav ja teadusrahastust killustav. Mahukates ja kõrgetasemelistes partnerlustes osalemist puudutavate otsustusprotsesside läbiviimine (Euroopa Komisjoni ja liikmesriikide tasemel) mitu korda ühe raamprogrammi perioodi jooksul raskendab prioriteetide seadmist ning eelarve planeerimist.</p> <p>Määruses on kirjas, et partnerlused jäävad peamisteks instrumentideks ja hakkavad toimima koos EL konkurentsivõime fondiga ning partnerlusi võib olla mitut liiki. Siiski on ebaselge, milliseid partnerlusetüüpe planeeritakse, sest erinevates dokumentides (raamprogrammi määruses ja konkurentsivõime fondi määruses) on info partnerlusetüüpide kohta erinev. Pole selge protsess, kuidas hakkab Euroopa Komisjon valima, mis teemadel saavad partnerlused tulla ja kui palju saavad liikmesriigid kaasa rääkida nende teemade/valdkondade valikul.</p> <p>Eeldus, et partnerluse taotlusvooru eelarve on samas suurusjärgus Euroopa horisondi vooru eelarvega eeldaks suuremat rahalist panust liikmesriikidelt, mis jätab väiksemad riigid keerulisse olukorda. Kui väiksematel liikmesriikidel pole võimalik suuremat rahalist panust lubada, siis võivad nad jääda partnerlusest ja/või taotlusvoorust välja või saavad osaleda vaid vähestes partnerlustes.</p> <p>Pole selge, kas ja millised muudatused senistes protseduurides ja koordinatsioonis toob kaasa partnerluste rahastamine EL konkurentsivõime fondist.</p>	
	<p>8.Toetame seda, et osaluse laiendamise meetmete kavandamisel võetakse arvesse riikide edusamme, kuid ei ole nõus olukorraga, kus üleminekuriikide (transition countries) hulka arvamine mõjub karistuse, mitte tunnustusena.</p> <p>Osaluse laiendamise meetmed peaksid olema kantud selgest eesmärgist, et projektide toel paraneks rahastatud asutuste ja rühmade kaasatus raamprogrammi teistes osades. Hetkel me vastavaid lahendusi RP</p>	Arvestatud

		<p>ettepanekust ei leia. Koordineerimistegevuste (CSA-tüüpi projektide) kõrval tuleks senisest oluliselt enam toetada teadus- ja innovatsioonitegevusi (RIA- ja IA-tüüpi projekte), et aidata teadussüsteemi (administratiivse) võimekuse kasvatamise kõrval kaasa ka teaduspotentsiaali (teadlaskonna, sh juhtrolli võtmise) tugevdamisse. Peame oluliseks, et ülemineku riikide jaoks säiliks <i>Twining</i>-instrument ning <i>ERA Fellowship</i>'i võimalused.</p> <p>Praeguses ettepanekus on riigid jagatud kolmeks rühmaks, kuid kvalitatiivset arengut, uusi meetmeid või põhimõtteid ei ole lisatud. Läbirääkimiste käigus tuleks tagada, et toimuks sisuline samm edasi, mitte vaid gruppidesse jagunemine.</p>	
		<p>9.Sünergiad</p> <p>Võimalus kasutada tõukevahendeid, et toetada osalust raamprogrammis, on positiivne ning seda praktikat tuleks soodustada ja kasutusvõimalusi laiendada, näiteks <i>transfer-of-funds</i> meetme abil. Vältida tuleks topelt-aruandluse kohustust ning erinevate (raamprogrammi ja tõukevahendite programmide) reeglite ja tingimuste rakendamist olenevalt rahastusallikast. Toetame RP sünergiaid teiste programmidega, eriti haridusvaldkonnas (Erasmus+), soodustamaks hea ettevalmistusega noorte teadlaste pidevat arengut. Teadusuuringuid, innovatsiooni ja haridust tuleb pidada omavahel seotud valdkondadeks.</p>	
		<p>10. Seosed Euroopa Teadusruumi poliitikatega</p> <p>10. RP peab arvestama Euroopa teadusruumi (ERA) poliitikadokumentides sõnastatud ja vastupidi, RP peab tuginema ERA põhiväärtustele ja pikaajalistele struktuurilistele eesmärkidele ning ERA poliitikatele, nagu avatud teadus, teadustaristu, teadmiste väärtustamine ning atraktiivse ja jätkusuutliku teadlaskarjääri edendamine</p>	Teadmiseks võetud
8	Tartu Ülikool	<p>Järgmise EL eelarveperioodi teaduse- ja innovatsiooni raamprogrammi (FP10) eelarve ettepanek vastab suuresti ülikoolide jt huvirühmade soovile raamprogrammi eelarvemahtu vähemalt kahekordistada (200 mld €). Suurem eelarve ja lihtsustatud osalustingimused võiks läbivalt tõsta raamprogrammi osaluse atraktiivsust ja kättesaadavust, ja üldist edukuse määra taotlejatele. Teaduslik tiptase ja tulemuste mõjukus on jätkuvalt FP kesksed</p>	Arvestatud Kajastatud osaliselt FP10 raamseisukohtades

	<p>hindamiskriteeriumid, mis peaks säilima kõigis raamprogrammi osades. Osalusreeglite lihtsustamine ja ühtlustamine peaks jätkuma, sh FP10 uute meetmete integreerimisel.</p>	
	<p>Samas kui FP10 jätkub vormiliselt eraldiseisva programmina, on ligi kolmandik selle eelarvest (68 mld) II samba seotud EL Konkurentsivõime Fondi (KVF) prioriteetidega ning hetkel on ebaselge, kui palju saavad TA-asutused jm avaliku sektori huvirühmad kaasa rääkida nende fookusvaldkondade tööprogrammide prioriteetide kujundamisel. Teeme ettepaneku tagada selge Euroopa Komisjoni (EK) institutsioonide tööjaotus II samba tööprogrammide kujundamisel, ja kaasamismudel mis annab TA-asutustele võrdsed võimalused II samba prioriteetide kaaskujundamise protsessis osaleda.</p>	Arvestatud
	<p>I samba, sh ERC ja MSCA eelarve osakaal (25%) raamprogrammist jääks samaks, mis oli samuti Tartu Ülikooli ning mitme Euroopa ülikoolide ühenduse keskne ettepanek. Üldiselt peaks ERC-MSCA kahekordne eelarve suurendama Eesti tippteadlaste rahastusvõimalusi, kuigi osa eelarvekasvust läheb välisteadlaste Euroopasse toomisele ja grandimahtude suurendamisele. Teeme ettepaneku säilitada ERC ja MSCA eelarve osakaalu FP10 läbirääkimistel, ning toetame grantide ja ühikuhindade suurendamist.</p>	Arvestatud
	<p>Protsentuaalselt suureneb FP10 eelarve ettepanekus enim Euroopa Innovatsiooninõukogu (EIC) ning KVF-ga seotud prioriteetsete TA-valdkondade rahastus; kõige vähem suureneks KVF skoobist väljas olevate, nn ühiskondlike väljakutsete ja missioonide rahastus, praeguselt ca 6 mld eurolt 7,6 mld euroni. FP10 ettepanekus moodustab ühiskondlike väljakutsete ja missioonide osakaal FP10 II samba eelarvest alla 15%.</p> <p>Kuigi EK on lubanud järgida FP10-s tasakaalu madala ja kõrge tehnoloogilise valmiduse tasemega (TVT) taotlusvoorude vahel, võib eeldada et KVF-iga seotud prioriteetsete valdkondade rahastus keskendub suurema eelarvega, pikema kestusega ning (eesmärgina) kõrgema TVT-ga rakendusuuuringutele, kus ülikoolidel on keerulisem juhtrolli või olulist eelarve osa saavutada.</p>	Arvestatud osaliselt. Madalama TVTga projektide toetamise olulisust oleme rõhutanud oma varasemates seisukohtade (Tulevase teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi raamseisukohad).

	<p>Samuti võib KVF prioriteetidest sõltuv tööprogrammide kujundamine tuua kaasa vähem nn avatud ehk alt-üles taotlusvoore, mis võib negatiivselt mõjutada teadusasutuste osalusvõimalusi, sh interdistsiplinaarsete ja sotsiaalteadusi, kunste ja humanitaarteadusi (SSAH) integreerivate teadusuuringute kaasamine. TA-asutuste osalusvõimaluste säilitamise seisukohalt on meie ettepanek suurendada II sambas ühiskondlike väljakutsete eelarveosa vähemalt 20 protsendini kogu II samba eelarvest, sealjuures rõhutada ja kaitsta madalama TVT uuringute ning avatud taotlusvoorude osakaalu kogu II sambas.</p>	
	<p>III sambas Euroopa Innovatsiooninõukogu (EIC) eelarve suurendamisel võiks olla eesmärgiks EIC Pathfinder'i jm ülikoolide otsest osalust võimaldavate meetmete osakaalu säilitamist EIC kogueelarvest. Samuti toetame jätkuvalt Euroopa Innovatsiooni ja Tehnoloogia Instituudi (EIT) kui haridusinnovatsiooni ja regionaalse ettevõtluskoostöö edendaja rolli ülikoolidele.</p>	<p>Arvestatakse läbirääkimistel. Raamseisukohtades toetasime EIC ja EIT ülesannete ühendamist, et vältida dubleerimist.</p>
	<p>Osaluse laiendamise ehk Widening tööprogrammi eelarve suureneb samuti vähem kui FP maht keskmiselt – praeguse 3 mld € pealt 5,4 mld € peale. Kui EK ettepaneku kohaselt Eesti liikumine nn üleminekuriikide gruppi tähendaks, et ülikool ei saaks tõenäoliselt enam olla peamine kasusaaja suuremahulistes TA-võimekuse arendamise meetmetes, siis tuleks tagada et Eesti T&A-asutustel säilib üleminekuriigina ligipääs mitmekesisele ja piisava eelarvega Widening meetmete portfellile võrgustumise, teadmussiirde ning kõrgetasemelise tööjõu kättesaadavuse parandamiseks. Samuti, Eesti TA-asutused võiks saavutada õiguse osaleda osaluse laiendamise meetmetes edasijõudnud partnerite rollis, kuna see võimaldaks üleminekuriigina säilitada suurem jätkusuutlikus Widening</p>	<p>Arvestatud Laienemisgruppide täpsemad meetmed ja tingimused sätestatakse tööprogrammis.</p>

		eesmärkide ja järeltegevuste elluviimisel, samuti kasutada Widening sihtriigina saadud osaluskogemust.	
		Oluline muudatus on ka see, et alates 2030. aastast on Widening tööprogrammi toetuse saamise eelduseks riigi TAI-investeeringute osakaalu (% SKP-st) suurenemine. Määrus ei täpsusta, kui palju kasvu aastas või mis sihttasemeni peab riik oma TAI-investeeringuid suurendama, kuid selle nõude täitmine võib, koos eeldatavalt vähenenud tõukefondide kasutamise võimalustega, saada oluliseks takistuseks osaluse laiendamise tööprogrammis osalemisel. Eesti huvides võiks olla saavutada nn üleminekuriikide jaoks eraldiseisvad tingimused, nt madalam kasvutempo ootus kui osaluse laiendamise sihtriikidel. Tõenäoliselt suureneb ka riigi kaasrahastust eeldavate Widening meetmete osakaal, sellega peaks välisteaduskoostöö eelarve planeerimisel arvestama.	TAI investeeringute osakaalu suurenemine puudutab ainult Wideningi põhigrupi riike, kes jäävad siis ilma võimekuse kasvatamise meetmetest, kui ise liiga vähe panustavad. Üleminekugrupi riike see ei puuduta.
		FP10 ettepaneku kohaselt oleksid kahesuguse kasutusega projektid läbivalt lubatud, sh eriti II samba kaitsetööstuse valdkonnas. Toetame kahetise kasutusega projektide elluviimist FP10-s, kuid rõhutades et I sambas peab teaduslik tippase jääma esmaseks hindamiskriteeriumiks.	Arvestatud
		Euroopa Teadusruumi tegevuste eelarve oluline kasv viitab EK plaanile suunata suuremad vahendid Euroopa ülikoolide alliansside koostööks, sh võrgustike poolt prioriseeritud TA-valdkondades. See võib küll suurendada teaduskoostöö võimalusi teatud valdkondades kuid samas ei tohiks selline suunatud teaduskoostöö mudel saada laialdaseks , kuna see võib piirata teadlaste individuaalseid koostöövõimalusi ning ei pruugi tagada parima kvaliteediga projektide või konsortsiumite loomist.	Teadmiseks võetud. Määrusest ei ole võimalik välja lugeda, et suurenenud eelarve on mõeldud just ülikoolide võrgustike suuremaks rahastamiseks.
9	TalTech	1. Sissejuhatus, lk 10-11: On öeldud, et IV samm ehk ERA hakkab sisaldab teadus- ja tehnoloogiataristuid. Täpsemalt: <i>This component will support the development and operation of research and technology infrastructures, including for the first time support to capital expenditure.</i> EL teadustaristu teekaart (ESFRI) on juba olemas, seega seda siin ei mõelda? Sest öeldakse ju ka, et „for the first time support to capital expenditure.“	Teadmiseks võetud

	<p>Milliseid kapitalikulusid siin täpsemalt mõeldakse, millele esmakordselt raha eraldatakse? Art 18 alusel saan aru, et räägitakse lihtsalt EL tähtsusega ja EL jaoks olulistest taristutest...midagi täiendavalt ESFRI-le?</p>	
	<p>2. Lk 14, selgitav punkt 11: <i>The Framework Programme should finance the research and innovation activities of the Missions, while the deployment and scaling up should be delivered through other <u>EU programmes and national funding</u>.</i></p> <p>Saan aru, et missioonide puhul tehakse nii, et HEU hakkab rahastama missioonide nn TA osakut, aga kõige muu jaoks tuleb leida raha muudest EL programmidest või riigieelarvest. Mida see tulevikus meie jaoks tähendab, st kui me soovime saada osa TA osakust, siis peame leidma vahendeid ka riigieelarvest muude kulutuste katmiseks? Lihtsalt üritan aru saada, kas missioonid on tulevikus üheks täiendavaks kohustuslikuks lisakuluks (tuleb teha kindel commitment riigieelarvelistest vahenditest või ühtekuuluvuspoliitika vahenditest)?</p>	<p>Arvestatakse läbirääkimistel. Ka praeguses programmis kehtib põhimõte, et missioonide puhul rahastatakse teadustegevusi ning muude tegevuste rahastamine toimub teistest EL vahenditest.</p>
	<p>3. Artikkel 11, p 5 (d). On öeldud, et <i>European Partnerships shall be selected in a competitive manner based ...</i></p> <p>Küsimus oleks, kas on arutatud ka seda, kas tuleb üks või mitu nn partnerluste valikuvooru? Arusaadavam ja vähem koormav oleks, kui otsus tehakse võimalikult väheste valikvoorude kaudu, nt otsustatakse korraga kõik perioodi partnerlused? Või jääb pigem see variant, et aastal X otsustatakse mõned partnerlused, aastal Y teised jne.</p>	<p>Arvestatud Tehnilised küsimused lahendatakse tööprogrammides.</p>
	<p>4. Artikkel 19 p 6. Wideningi punkt, kus öeldakse: <i>The Programme shall assist widening and transition countries to increase their participation and to promote a broad geographical coverage in excellent collaborative projects. Those efforts shall be mirrored by proportional measures by Member States.</i></p> <p>See lause justkui vihjab sellele, et Widening meetmetega päriselt soovitakse tekitada olukord, kus riike rohkem kaasatakse. Aga see pole antud juhul vist see olukord, sest pigem saan aru, et Widening puhul jätkub sisuliselt status quo, selle erandiga, et transition riikidele piiratakse juurdepääs mingitele meetmetele. Kas kokkuvõttes saan aru, et Wideningi puhul mingit</p>	<p>Teadmiseks võetud</p>

		<p>kvalitatiivset arengut, mis päriselt osaluse laiendamist edendaks, ei toimunudki (nõuded konsortsiumile, et oleks geograafilisem tasakaalukam vms)? Lihtsalt jagunemine Widening riigid ja transition riigid ja samad meetmed. Saan aru, et konkreetsetest meetmetest võib-olla vara rääkida, aga ka rakendusakti lugedes ei tundu, et tehakse mingi sisuline samm edasi, lihtsalt lahterdatakse 2 gruppi.</p>	
		<p>5. Artikkel 29 p 2. By way of derogation from Article 195(2) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, income generated by the valorisation of the results shall not be considered to be revenues of the action.</p> <p>Mulle tundub, et hetkel igasugune projektitulu (revenue) on tekitanud pigem kahju, st et kohe on hakatud rääkima riigiabist ja siis on juba kogu asi väga keeruliseks ja segaseks läinud, ühel või teisel põhjusel.</p> <p>Kas see punkt ütleb seda, et teadustulemuste rakendamise eest tekkinud tulu ei käsiteleta tuluna, mistõttu ei peaks igasugune tulu tähendama ka riigiabi reeglite kohest rakendamist. Kokkuvõttes, kas see punkt lihtsustab projektitulu saamist ja vähendab riigiabiga ähvardamist?</p>	Teadmiseks võetud
		<p>6. Kas Seal of Excellence asendub Competitiveness Seal'ga (mis kohaldub ainult ECF-i kaudu välja antud grantidele)? Ja ECF on sisuliselt II samm.</p>	Teadmiseks võetud
		<p>7. Üldine: HEU ja ECF koosmõju. ECF regulatsiooniga luuakse erinevaid komiteesid (nt ECF art 83) ja muid nõuandvaid kogusid ning ka tööprogrammid on integreeritud. Hetkel ei ole lõpuni arusaadav, kuidas ECF raames hakkab välja nägema nn TA komponendi kujundamine ja nn konkurentsivõime komponendi kujundamine (nii tehniliselt kui sisuliselt). Võib-olla võiks selles osas natuke selgitada.</p>	Teadmiseks võetud Arvestatud läbirääkimistel
10	Tallinna Ülikool	<p>Oleme sarnastel seisukohtadel juba ETAG-i ja TÜ, aga ka teiste asutuste poolt esitatud seisukohtadega. Väldin siis samade mõtete uuesti korrektselt kirja panemist ning annan märku, et esitatud ettepanekud sobivad ka Tallinna Ülikooli vaates.</p>	Teadmiseks võetud
11	EBS	<p>Eesti teadusasutustele ja teadlastele näib kõige ebasoodsam olema <i>Widening</i> programmi sees riikide jagamine kaheks grupiks (laienemise- ja siirde-</p>	Arvestatud osaliselt. Kahte gruppi jagamist

	<p>grupiks), mis välistab meie teadusasutuste ja teadlaste osalemise võimekuse arendamises ning laienemise projektide juhtimises. Ma palun HTMil kasutada oma veenmisoskust ning otsida liitlasi selle klassifikatsiooni järgi sarnaselt Eestile siirde-gruppi liigitatud Küprosel, Kreekast, Maltalt, Portugalist ning Sloveenias, et seda sisemist lõhe ja eraldatust Euroopa sees mitte tekitada.</p> <p>Selleks, et midagi tõlkes kaduma ei läheks, lisan siia väljavõtteid kõnealustest / problemaatilistest osadest dokumendist pealkirjaga “Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing Horizon Europe, the Framework Programme for Research and Innovation, for the period 2028-2034 laying down its rules for participation and dissemination, and repealing Regulation (EU) 2021/695”</p> <p><i>Page 15 Point (20) of the proposal:</i> The Programme should implement concrete measures in support of capacity building in widening countries and strengthening collaborative links across the Union enhancing the research and innovation capacity in widening and transition countries, leading to a more cohesive and integrated European R&I system and contributing to the target to invest at least 3% of GDP in research and development. The eligible Member States from the 2021-2027 period should be divided into two groups for the whole duration of the Programme , on the basis of the Innovation Scoreboard Index and the relative financial return per Gross National Income (GNI), based on the following criteria: i) ‘Transition countries’, with both an Innovation Scoreboard Index (2023-2025) above 75% of the Union average and positive relative financial return per GNI (2021-2025) under Horizon Europe; ii) ‘Widening countries’, all other Member States eligible under the 2021-2027 period.</p> <p><i>Page 33 adds:</i> Article 19 Widening</p>	<p>me ei vaidlusta, kuid püüame saada üleminekugrupi riikidele täiendavaid toetusmeetmeid, mis võimaldaks panustada ka võimekuse kasvatamisse.</p>
--	---	--

		<p>1. 'Widening countries' are Bulgaria, Croatia, Czechia, Hungary, Latvia, Lithuania, Poland, Romania and Slovakia for the purposes of funding the actions under paragraph 5, points a) and b).</p> <p>2. 'Transition countries' are Cyprus, Estonia, Greece, Malta, Portugal and Slovenia, for the purposes of funding the actions under paragraph 5, point b).</p> <p>3. Only legal entities established in widening countries or transition countries shall be eligible as coordinators under the 'widening participation and spreading excellence' component of the 'Strengthening the ERA' part of the Programme.</p> <p>4. For associated countries, legal entities from the list of eligible countries as defined based on an indicator and published in the work programme shall be fully eligible as coordinators under this component. Legal entities from outermost regions as defined in Article 349 TFEU shall be also eligible as coordinators under this component and shall be subject to the same rules applying to widening countries under this Article, with the exception of paragraph 7.</p> <p>5. 'Widening' includes the following:</p> <p>(a) capacity building measures;</p> <p>(b) measures supporting networking, knowledge valorisation, countering brain drain and dedicated National Contact Points (NCP) support.</p>	
12	Eesti Linnade ja Valdade Liit	<p>Omavalituse vaates viskan õhku paar mõtet, mida Eesti kontekstis võibolla saab kaaluda:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) KOVide võimalused innovatsioonis. Omavalitsused saavad olla pilootprojektide ja testkeskkondade kaasatud partnerid (nt nutikad linnad, rohepööre, digiteenused). 2) Hariduse ja sotsiaalvaldkonna innovatsioon. KOVd igapäevane tegevusala on hariduse, tervise ja sotsiaalteenuste osutamine ning sealt võiks otsida võimalusi. 3) Kaasrahastuse paindlikkus. Väiksematel KOVidel on piiratud ressursid. Vajalik on, et kaasrahastuse nõuded ei välistaks nende osalemist. 	Teadmiseks võetud

		4) Igipõline temaatika - sidusus teiste fondidega. Kas ja kuivõrd saab Horisondi projekte kombineerida teiste fondide vahenditega kohalike arengustrateegiate elluviimisel?	
13	Protobios	<p>Ma olen püüdnud seda erinevates foorumites arutada ja kohati toetavalt.</p> <p>Nimelt, et kuidas Widening (ka üleminekuajal) saaks paremini kasu. Ja see kasu oleks oluliselt tuntavam - ka siis kui meetmed ei muutuks - kui edasijõudnud riigid tuleksid meile tööd tegema ja saadaksid siia oma parimad pead ja käed ja nii, et meist saaks nende tööstruktuuride osa (ka infra mõttes). Näiteks on teada sellised partnerlused - Oxford in Berlin, Cambridge in Munich, Stanford in Germany, Max Planck in Rome jne. Me võiksime saada Karolinska struktuurseks osaks nt.</p> <p>Ühesõnaga, vbl la see oleks see mõte, mida komisjonile presenteerida kui oluliselt vajalikku, et Wideningi teadus taastuks arenenud riikide tasemele. See arvatavalt eeldaks boonusepakette mõlemale poolele - Widening peaks saama oluliselt suurema rahastuse, et säärase kallist profersionaalsust siin ülal pidada ja vastupidi - arenenud riik peaks saama siis korvatud tekkinud "augu" eest.</p> <p>Samuti võiks Widening programmist kaasrahastada kõiki (Widening) riiki toodud välistaotlusi - tagasipöörduvad nt USAst vms.</p>	Teadmiseks võetud
14	Milrem	<p>Milrem tervitab läbivat sõnastust <i>defence</i> and <i>dual-use</i> ning raamprogrammi eelarve kasvuga strateegilise autonoomia tekitamiseks. Praeguses geopoliitilises olukorras on pigem vajadus mitmete võimete (kas konkreetset kaitsevõimede või <i>strategic autonomy</i>) tekitamiseks. Konkreetset meetmed aga, mis peaks soodustama uute toodete tekkimist (ja kohe arendusahelat enne seda) ei ole veel kuju võtnud. Sh on tähtis toetus nii <i>defence</i> ja <i>dual-use</i> rakendusünniguteks kui toodete arendamiseks, Euroopa siseste tereahelate tekitamiseks (viimane jagatud Euroopa Kaitsefondi rahastusega). Praktikaks</p>	Teadmiseks võetud.

		<p>(10. RP ajaraamis) on kujunemas pigem toodete kiire arendamine puhtalt kaitseotstarbeliseks ja sealt edasi hargnemine tsiviiltarbesse. Sellisel moel on aina rohkem tagatud esmase kliendi olemasolu, tehnoloogia/toote kiire valideerimine ja tagasiside võimevajaduste kohta, mis tavapäraselt võtaks kommertsturul aega aastaid.</p> <p>Näeme suurt väärtust pikemaajalises arenduses, mis ei tähenda ilmtingimata pikki üksikprojekte vaid tehnoloogia/võime arendamise järjepidevust (<i>vis-a-vis</i> varasema „Action List of Critical Space Technologies for EU Strategic Non-Dependence.“ stiilis algatusega) ning paindlikkust võimevajaduste defineerimisel – võimaldavate- ja kaitsetehnoloogiate arengutempo tingib pöördusajad kuudes mitteaastates (näiteks masinõppe meetodite areng – keerulisuse kasv, droonitehnoloogia arengu – lihtsate süsteemide kiire kasutuselevõtt).</p>	
--	--	---	--